

פרשת תצוה – בנייה ומבנה בפרשות המשכן

א. התוכן הוא התוכנית²¹

מדוע מאריכה התורה כל כך בתיאורי הכלים לפרטי פרטים, וגם חוזרת על התיאורים פעם שנייה (בפרשיות ויקהל-פקודי)? בשום מצווה בתורה אין אריכות כזו! בצעירותי, קיבלתי על כך תשובה מופלאה מחבר טוב של אבי מורי, זכרון שניהם לברכה, ושמו מאיר בן-אורי. מאיר בן-אורי³ היה אמן יוצא דופן, שחי בקרית שמואל ליד חיפה ובה יסד מוזיאון לאומנות יהודית.

הוא לימד אותי, שפרשיות המשכן, הכלים ובגדי הקודש הן הן התבנית שראה משה בהר סיני. הפסוקים היו כתובים על גבי התוכנית של הכלים – לאורך, לרוחב ולגובה. ערך הפסוקים, מספר המילים שיש בהם, נקבע על פי תבנית הכלים עצמם (כך נהגו בעולם העתיק בכתובות מקדשים).

כך, הארון, שאורכו אמתיים וחצי, רוחבו אמה וחצי וקומתו אמה וחצי – מתואר בשני פסוקים המונים 25 מילים (מילים מוקפות נחשבות כמילה אחת). השולחן, שאורכו רק אמתיים ורוחבו רק אמה – מתואר בשני פסוקים (עד המילה "סביב") ובהם 20 מילים.

לכל מילה יש קנה מידה. מאיר בן-אורי מצא שכל מילה ותיבה בפסוקים הללו מציינת חצי אמה, כמידה הקטנה שבכלים.

משה רבנו לא ראה בהר תוכנית לחוד ותוכן לחוד, אלא התוכן הוא התוכנית. הפסוקים עצמם, למילותיהם, היו כתובים לאורך של תוכניות הכלים, לרוחבם ולקומתם. כך בכלים, כך בטבעות, כך בבדים וכך בכל פרטי המשכן. לשיטה הזו של מאיר בן-אורי קרא אבי מורי ז"ל, חברו הטוב, 'לשון בנייה בתורה'. כי התורה נותנת את לשון הבנייה יחד עם תוכנית העשייה, בתוך הפסוקים עצמם. מאיר עצמו קרא לה 'אדריכלות מהר סיני'.

כשראיתי כל זאת, אחז אותי רגש של פליאה עמוקה ושל הבנה עמוקה לאריכות היתרה הזאת של פרשיות המשכן. לא ראיתי כדבר הזה בשום שיטה אחרת ובשום ניסיון אחר לשחזר את כלי המשכן. למרבה הפלא, דווקא השיטה המופלאה הזאת כמעט שאיננה ידועה.

הקושי הגדול של מאיר בן-אורי היה, כמובן, במנורה - מפני שאין בה אורך ורוחב. שנים רבות התייגע עד שמצא את הקוד, קנה המידה למילה, שלפיו יכול היה למדוד את צורת המנורה שבמשכן על פי הפסוקים עצמם. יחד עם פענוח תוכנית החושן, היו אלה שיאי עבודתו יוצאת הדופן.

בדרך זו, פשוט וברור מדוע האריכות הגדולה של התורה בפרשיות הללו, ומדוע התורה חוזרת על הפרשיות האלה בסוף ספר שמות, לפרטיהן ולדקדוקיהן. הפסוקים והמילים הם הם התוכנית "אשר אתה מראה בקהר" (שמות כ"ה, מ').

ב. המנורה כנגד הכפורת והכרובים – קודש מול קודש-קודשים

מכל כלי המשכן, רק שניים נעשו מקשה זהב טהור - הכפורת והכרובים בקודש הקודשים, והמנורה בקודש. בקודש הקודשים, ארון עצי שיטים מצופה זהב, ובו לוחות העדות, ועליו כפורת וכרובים מקשה זהב. כנגדו בקודש, השולחן עצי שיטים ועליו לחם הפנים, ומולו המנורה מקשה זהב.

הכפורת והמנורה הן אפוא הכלים העיקריים במשכן כולו. כפורת וכרובים מציינים את התגלות השכינה, את האש השמימית, את דבר ה' אל האדם. למעשה, הם מציינים את הדיבור אל משה, שממנו הציווי לעם ישראל כולו. כפי שנאמר:

"וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוְהָ אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כ"ה, כ"ב)

כנגד מקשה זהב שבקודש הקודשים, יש מקשה זהב בקודש, והיא המנורה. במנורה יעלה אהרן את הנרות לפני ה'.

המנורה מציינת, אם כן, את האור שאדם מעלה, את האור האנושי שעולה בקודש לפני ה'. קודש הקודשים לא נועד לעבודת האדם, אלא להופעת דבר ה' אל האדם. הקודש, לעומתו, מבטא את עבודת האדם, ואת עמידת האדם לפני ה'.

התורה מבדילה באופן עמוק בין קודש הקודשים לבין הקודש, הבדלה המיוצגת על ידי הפרוכת. אין בקודש הקודשים עבודת האדם, והחריג של יום הכיפורים רק מעיד על הכלל כולו. במונחים מוכרים לנו, קודש הקודשים זו תורה מאת ה', וקודש זו תפילה שלנו, כבני אדם, אל ה'.

בבית השני לא היה ארון ולא שרתה בו שכינה. קודש הקודשים היה ריק, ורק אבן השתייה בו. אז, הפכה המנורה להיות עיקרו של הבית: "מקשה זהב" בקודש. כל מי שראה את הבית השני הבין מיד שהמנורה היא העיקר בו. העולם האלילי היה מלא פסלים. לעומתם, ליהודים יש מנורה.

3 תלמידו של הצייר הרמן שטרוק. אגב, הוא בחר בשם הזה גם בגלל בצלאל בן-אורי בן-חור למטה יהודה.

1 להפסרת פרשת זכור, ראו מאמרי 'משה אגג-חטא שאל בעמלק' באתר שלי.

2 ראו באתר שלי, 'ב'מקראות', פרקי 'אדריכלות מהר סיני'.

מופיע בפרשייה הסוגרת. המזבח ובו עולת התמיד, כמו גם מזבח הקטורת ובו קטורת התמיד, מופיעים כחלק מהסגירת בחתימת הפרשה (שם ל', א-י). אולם, הכנת לחם התמיד חסרה בפרשה זו, ואינה מופיעה בפרשיות שמות, אף על פי שמקומה בוודאי יחד עם העלאת נר תמיד.

קל להבחין בכך כאשר קוראים את הפרשה המקבילה בסוף ספר ויקרא (כ"ד, א-ט'), אחרי פרשת השבת והמועדים. שם חוזרת התורה לציווי להעלות נר תמיד ומצמידה לו את הציווי "וְלִקְחַתְּ סֹלֶת וְאֶפֶיֶת אֶתָּה שְׁתִּיִּים עֶשְׂרֵה חֲלוֹת", עם הציווי לערוך את הלחם "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיט בַּיּוֹם הַשְּׁבִיט יַעֲרֹכְנוּ לִפְנֵי ה' תָּמִיד".

יתירה מזאת. ברור שהציווי על לחם התמיד אכן בא למשה יחד עם נר התמיד. שהרי בפרשת 'פקודי', בסוף ספר שמות, בהקמת המשכן, כתוב במפורש, שמשה ערך את הלחם על השולחן:

"...כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (שמות מ', כ"ג) לכן נראה, שהתורה השאירה את פרשת לחם התמיד לסוף פרשת השבת והמועדות בספר ויקרא כדי לייצור מסגרת גדולה עוד יותר. מסגרת זו מכניסה את רוב ספר ויקרא לתוך העבודה, עבודת הכוהנים, שפרשת 'תצוה' היא ראשיתה. המסגרת של פרשת 'תצוה', מהעלאת נר תמיד אל עולת תמיד ועד קטורת תמיד, נשלמת על ידי החזרה להעלאת נר תמיד יחד עם לחם תמיד, בסוף ויקרא.

פרשת 'תרומה' היא פרשת הארון, הכלים והמשכן. פרשת 'תצוה' היא פרשת העבודה, פרשת הכוהנים, שאלה מתקשרות רוב פרשיות ויקרא.

ד. בחירת אהרן ובניו – מאמץ לסילוק יצרי התחרות והפוליטיקה מן הכהונה

הקרבת אהרן ובניו בכהונתם במשכן, משמעה בחירה בקבוצה קטנה של כוהנים מבטן. זאת, במאמץ לצמצם את התחרות, הפוליטיקה, משחקי הכבוד והמתחים והתככים של אליטה שלטונית – לפחות בעמידה לפני ה'. אילו היה צריך לבחור את המעולים ביותר מבין הבכורות, זה היה נשמע נפלא, אבל במפגש עם הכבוד האנושי, זה עלול היה להיות נורא.

כאשר הכהונה תהפוך ממשפחה קטנה לשבט שלם, תבואנה מצוות מרחיקות לכת של שלילת נחלה בארץ משבט לוי בכללו (במדבר ג', י"ח), במטרה ברורה לצמצם את הכוח הכלכלי והפוליטיקה בכהונה. המטרה ברורה: לאפשר כהונה נקייה של משרתי ה' הנושאים את "מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כ"ח, ל') על ליבם תמיד. זהו אידיאל שקשה מאוד להשיגו, כמעט כמו נבואת משה. יעידו על כך הכישלונות שיבואו בחטא העגל

כבר בחזון זכריה, מופיעה המנורה כמראה המרכזי של הארת הבית השני, על פי הנבואה. בפירושי למראות זכריה⁴ הראיתי שכל מראות זכריה הנביא מסודרים בצורת מנורה, עם שלושה מראות מכאן ושלושה מראות מכאן.

במדרש בראשית רבה⁵ מסופר על יהודי מתייוון בשם יוסי משיתא, מתקופת חילול המקדש על ידי אנטיוכוס. אמרו לו השונאים להיכנס למקדש ולחלל אותו עבורם, ובזכות זה יוכל להוציא דבר אחד שיהיה שלו. הוא נכנס למקדש והוציא את המנורה.⁶ ראו הנוכרים את המנורה בידיו של יוסי משיתא, ולקחו אותה ממנו. אמרו לו: 'אין דרכו של הדיוט להשתמש במנורה כזאת, אלא היכנס פעם שנייה, ומה שאתה מוציא שלך'. הוא סירב להיכנס, והוצא להורג, כך שגם חילל את המקדש, וגם הוצא להורג.

דבר אחד אפשר ללמוד מיוסי משיתא: הבית השני עיקרו מנורה! כאשר האמין לשונאים, שישאירו בידי דבר אחד, הוציא מנורה.

את הדבר הזה הבינו בכל העולם בימי הבית השני, וההוכחה לכך נמצאת ברומא, בקשת טיטוס,⁷ בה תיארו האומנים הרומיים את הסוסים כסמל השלטון של רומא בעולם, וממול את דמויות היהודים המובסים סוחבים את המנורה, כסמל החורבן של בית שני.

מאז, הפכה המנורה לציור היהודי המובהק בבתי כנסת בארץ ישראל ובבתיים יהודיים מימי המשנה והתלמוד ועד היום. כמובן, זה בא לידי ביטוי גם בסמל המדינה. האימפריה הרומית ויורשותיה חרבו, הסוסים חזרו לבורא העולם כמו בחזון זכריה (א', ח-י"ז ו-י', א-ח'), והמנורה מקשת טיטוס, כמות שהיא שם, חזרה לירושלים.

ג. העלאת נר תמיד בתחילה, ועולת תמיד בסוף – מסגרת לפרשת תצוה

במעבר מן המשכן אל בגדי הכהונה, ולפני בגדי הכהונה, בא הציווי לקחת "שֵׁמֶן זֵיֵת זָךְ כֶּתִיֵת" כדי "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" על ידי "אהרן ובניו" (שמות כ"ז, כ-כ"א). העלאת נר תמיד היא הציווי הראשון בפתח פרשת הכהונה, עוד לפני הפירוט של בגדי הכהונה.

אחרי בגדי הכהונה, יבוא הציווי למלא את ידי הכוהנים בכניסתם לכהונתם, ולאחר מכן קרבן התמיד, עולת תמיד. כך, יש לפרשת 'תצוה' מסגרת של עבודת הקודש: פותחת בהעלאת נר תמיד במנורה, וסוגרת בעולת תמיד במזבח.

אלא שמסגרת זו נראית לכאורה חסרה. בקודש היו שולחן ומנורה, והעבודה בהם כפולה – לחם הפנים כלחם תמיד, והעלאת נר תמיד. אולם, לחם התמיד לא

4 ראו יום יסוד היכל ה' (הארון), באתר שלי.

5 בראשית-רבה פרשה ס"ה, י"ח.

6 אם היו אומרים ליהודי 'תיכנס לבית כנסת ותוציא דבר אחד' לפני שיחריבו אותו, היה מוציא ספר תורה

7 ראו תמונות מקשת טיטוס עם סיפורו של הרב מרדכי ברויאר ז"ל, באתר שלי.

המקודש ביותר בבגדים, והוא מקביל, עם החושן שבו, לארון, כפורת וכרובים שבקודש הקודשים.

ו. האפוד והחושן כאהרן - קשורים לשבטי ישראל ולהנהגתם

הכהן הגדול מייצג את עם ישראל לשבטיו. בשני הבגדים המפוארים ("החליפה של") חקוקים שמות בני ישראל, "לְזָכְרוֹן לְפָנַי ה' תָּמִיד" (שמות כ"ח, כ"ט). פעם אחת על כתפות האפוד, 6 שמות מכאן ו-6 שמות מכאן, על אבני השוהם. פעם שנייה על ליבו, 12 אבנים על שמות בני ישראל, בארבעת הטורים.

מקבילה אחת לרעיון הזה מצאנו במעמד הר סיני, בסוף פרשת 'משפטים'. כאשר הקים משה "שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִצְבֵּה לְשֵׁנִים עֶשֶׂר שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל" (שם כ"ד, ד') ובנה מזבח למעמד הברית. עוד מצאנו בעשרת הדברות, 12 לאווים, שמסודרים 6 מול 6.¹¹

כך, מצאנו גם בלחם הפנים שערך על השולחן בשתי מערכות, 12 חלות, 6 מול 6. כך נמצא עוד בברית ערבית מואב במעמד גריזים ועיבל, 12 'ארורים' (בדברים כ"ז), 6 שבטים על הברכה בהר גריזים ו-6 שבטים כנגדם, על הקללה בהר עיבל.

אותו סדר משוכלל שבנוי על המספר 12 מוכר לנו גם מלוח השנה. 6 חודשים אחרי ניסן ו-6 חודשים אחרי תשרי, מייצגים את המציאות בזמן, על כל צדדיה.

התורה פתחה והאריכה בתיאור הארון, הכפורת והכרובים, אך קיצרה בלוחות העדות שניתנו בתוך הארון. בהתאם לכך, האריכה התורה במעשה האפוד ובמעשה החושן בפרטי פרטים של צמדי טבעות זהב, שתפקידן לחבר חיבור גמור את האפוד ואת החושן, "וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֶד" (שמות כ"ח, כ"ח). ממש כשם שלא יסורו הבדים מטבעות הארון (שם כ"ה, ט"ו). אבל, התורה קיצרה עד כדי רמיזה בתוכן שיינתן אל חושן המשפט: "וְיִנְתַּתְּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִימִים...". אין לנו הסבר בתורה לאורים ולתומים, רק לכך שהם הם "מִשְׁפָּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", על לב אהרן, "לְפָנַי ה' תָּמִיד" (שם כ"ח, ל').

חז"ל (יומא עג:) מסרו לנו, שהאותיות של שמות השבטים היו מאירות (מלשון 'אורים'), והן היו יוצרות מילים שלמות, תמימות (מלשון 'תמים'). אלא, שקריאה זו של אותיות מאירות, המתכנסות למילים ולמשפטים קצרים, אפשרית רק בהארת רוח הקודש לאהרן הכהן. מצד אחד הייתה נבואת משה בדבר ה' "מֵעַל הַכַּפְּתָר... אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת" (שם כ"ה, כ"ב), שבאמצעותה ניתנה תורה מאוהל מועד, והאירו אותיות התורה ופירושיה. כנגדה, מהצד השני, הארת רוח הקודש של אהרן הייתה מאפשרת להבין את "מִשְׁפָּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" דרך האורים והתמים.

ובמות נדב ואביהוא. על כן התורה קובעת, שרק עבודת ה' היא נחלתם של בני לוי.⁸

דבר זה מנוגד לחוק הכהנים במצרים (בראשית מ"ז, כ"ב), ומנוגד לכל האינטרסים של כוהנים לסוגיהם, בכל הדתות ובכל ההיסטוריה. למעשה, גם הכהנים של עם ישראל בימי הבית השני הרבו נחלות, ונכנסו עמוק מאוד לפוליטיקה (כוהנים מתייוונים מול בית חשמונאי). זו הייתה סיבה מרכזית לכישלוננו של הבית השני.⁹

משהו מן הרעיון של צמצום התחרות, אנחנו יכולים לראות בהכרעה ההלכתית המבורכת שכהן קורא בתורה ראשון באופן קבוע. כהן ראשון, ואחריו לוי, ורק אחר-כך, ישראל. הדבר נכון אפילו אם הוא רב גדול וצדיק, נשיא ונכבד או חכם. ההכרעה הזאת צמצמה בהרבה את התחרות על המקום הראשון בקריאת התורה, ואת משחקי הכבוד הקיימים לפעמים בין תלמידי חכמים.

יעידו על כך אותן המחלוקות הקדומות, במקומות שבהם הגאון או הגדול מכולם היה קורא ראשון.¹⁰ גם מחלוקות הכבוד שנותרו בבתי הכנסת על עליית שלישי ועל עליית שישי, עד כדי פילוגים בין קהילות ופיצול בתי כנסת על רקע זה במקומות רבים. כל אלה מעידים עד כמה חשובה ההכרעה שכהן קורא ראשון, אפילו אם הוא מצעירי הקהילה, מבעלי בתים ובעלי מלאכה.

הכהן גם נושא את כפיו לברך את העם, אפילו אם המתברכים עולים עליו עשרת מונים בתורה, בחכמה, במידות, ביראת שמים ובכל תכונה אחרת. בכל זאת, הם יתברכו ויעלו לתורה שלישי ושישי, והכהן תמיד ראשון.

ה. האפוד והחושן מקבילים לארון העדות עם הכפורת והכרובים

בבגדים, כמו בכלים, התורה מתחילה מן החשוב, המקודש והפנימי ביותר.

דרך העולם היא, שתחילה מקימים קירות, אחר כך מכסים יריעות או גג, ולבסוף, עושים כלים ומכניסים אותם. אבל, התורה התחילה בארון, יצאה אל שולחן ומנורה. אחר כך, יריעות המשכן כאילו מרחפות באוויר, אחר-כך אוהל על היריעה, ורק אחר כך, קרשים שתומכים בה מבפנים ומאפשרים לה להתלבש על המבנה כולו. לבסוף, המזבח והחצר והפתח החיצוני. כך גם בבגדים:

"חֹשֶׁן וְאֶפֶד וּמְעִיל וְכֹתֶנֶת תִּשְׁבֵּץ מְצַנֶּפֶת וְאַבְנֵיט" (שמות כ"ח, ג')

פותחים בבגדים החשובים ביותר, המקודשים ביותר, שלובשים אותם בסוף, ומסיימים בבגדים הפשוטים ביותר, שלובשים אותם תחילה. שום אדם אינו לובש אפוד תחילה. אלא, שהאפוד הוא החשוב ביותר,

8 וראו רמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל.

9 להבדיל, גם הכנסייה הנוצרית וגם הווקף האסלאמי מרבים נכסים, פוליטיקה ותככים.

10 ראו טור ושולחן-ערוך, אורח-חיים קל"ה, ד"ה, ובמשנה-ברורה שם ט"ז-א.

11 ראו מקראות לפרשת יתרו (התשע"ז), עמודים 202-217.

כך מתברר גם מן הדברים הכתובים גם אצל דוד, ששאל ב-ה' באמצעות האפוד שהביא אליו אביתר,¹² ובתחילת מלכות שלמה, נאמר לאביתר מפי שלמה:
 "כִּי נִשְׂאֵת אֶת אָרוֹן אֱ-ד-נִי ה' לְפָנַי דָּוָד אָבִי..."
 (מלכים א' ב', כ"ו)

ז. הציץ והציצית – שניהם עם פתיל תכלת

גם הציץ קשור אל כל אחד ואחד מישראל על-ידי הציצית. הציץ והציצית מקבילים במפורש בשמותיהם: ציץ הוא פרח וציצית היא תפרחת. למעשה, הציצית גם כתובה רק ב-' ראשונה, "ציצית" (במדבר ט"ו, ל"ח-ל"ט), כך שמילת 'ציץ' נמצאת בתוכה.
 בנוסף, שניהם נקשרים בפתיל תכלת אל הלבן:
 "וְשִׁמְתָּ אֹתוֹ עַל פֶּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל הַמְצַנֵּפֶת"
 (שמות כ"ח, ל"ז),

"וְנָתַנּוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן פֶּתִיל תְּכֵלֶת"
 (במדבר ט"ו, ל"ח)

התכלת הזאת, כפי שלימדונו חז"ל, רומזת אל הרקיע ואל כסא הכבוד, אל האחדות העליונה. השמים נראים לעיני כל בצבע התכלת, "כְּעֵצָם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר" (שמות כ"ד, י'). זהו אור אחד שאין בו לא חלוקות ולא הבדלים, לא פגמים ולא צללים, לא כוחות ולא חלוקות – רק אחדות מלאה ושלמה.

לכן, התכלת היא המזכירה והמזהירה לכל אחד מישראל את תפקידו כחלק מממלכת כוהנים. הציץ על ראשו של הכהן הגדול, קשור על פתיל תכלת, הוא מרצה על "עֹן הַקְּדָשִׁים" של בני ישראל "לְכָל מִתְּנַת קְדָשֵׁיהֶם" (שמות כ"ח, ל"ח).

הקבלה זו בין הציץ והציצית משלימה את הקשר שבין הכהן הגדול וכל אחד ואחד מישראל, שהם הם ממלכת כוהנים.

ח. עולת תמיד והשראת השכינה – סגירת 'תצוה' וסגירת 'תרומה'

כאמור לעיל, עבודת התמיד על המזבח חותמת את מסגרת העבודה של פרשת 'תצוה': נר התמיד נמצא בפתחה ועולת תמיד בחיתום. נר התמיד פנימי, עולת התמיד על המזבח החיצון.

מיד אחר כך, חותמת התורה גם את ראשית פרשת 'תרומה', ומחברת את שתי פרשיות המשכן. פרשת תרומה, היא פרשת הכלים והאוהל, פרשת הכוהנים ועבודתם ומבנה המשכן – עם פרשת תצוה, פרשת עבודת הכוהנים, בגדי הכוהנים ומילואי הכוהנים.

הסיום, כמו תמיד, מעין ההתחלה:

"וְנִעַדְתִּי שִׁמָּה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי... אֲשֶׁר אֲנִיעַד לָכֶם שִׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם"
 (שם כ"ט, מב-מג)

אכן אנו מוצאים את מנהיגי ישראל שהיו שואלים באורים ותומים. על יהושע נאמר:

"וּלְפָנַי אֲלַעֲזֶר הַכֹּהֵן יַעֲמֵד וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפֵּט הָאוּרִים לְפָנַי ה'"
 (במדבר כ"ז, כ"א)

וכך גם שאלו ודוד, ששאלו באורים ובתמים.

הקשר היה כפול - נבואת משה למתן תורה מאת ה', והארת רוח הקודש מכוחו של אהרן ב"משפט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" דרך האורים והתמים, לשאלו שאלות הנהגה לפני ה'.

לנו נשארה רק התורה מנבואת משה, ואין לנו אורים ותמים. כבר לא שמענו עליהם בימי הבית הראשון, ובוודאי לא היו בימי הבית השני וכל שכן אחריו. אולם, כשם שנבואת משה פועלת לכל הדורות, ומאירה את התורה בלב לומדיה באמת, כך "משפט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בהארת רוח הקודש על הראויים לכך בכל דור ודור, פועל את פעולתו בהנהגת עם ישראל לדורות. גם אם אין אנו מודעים ואין אנו מבינים איך בדיוק זה פועל, הארת רוח הקודש של אהרן הכהן באה מכוח בני ישראל, דרך הארת שמות שבטי ישראל, ותכליתה "משפט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לפני ה'.

על פי ההשוואה הזאת של החושן והאפוד אל ארון העדות מתבקשת מסקנה מעניינת. בשניהם נאמר לתת אל תוכם את התוכן הפנימי, בארון "את העֵדֻת אֲשֶׁר אֶתָּן אֵלֶיךָ" (שם כ"ה, ט"ז), ובחושן, את האורים והתמים של "משפט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". על כן, ככל הנראה, היה ארון מיוחד לאורים ותמים!

החושן והאפוד עם האורים והתמים לא היו מונחים כך סתם, ולא היו תלויים על קולב. היה להם ארון, וזה היה ארון שיצא עם בני-ישראל למלחמות.

לפי דעתי, זהו פשוטו של מקרא בפסוקים רבים בנביאים, למשל, אצל שאל במלחמה עם פלשתים במעבר מכמש, כשיונתן ונושא כליו נעלמו והלכו לטפס ולהסתער ולהכות בפלשתים, ונראתה חרדה במחנה לעיני הצופים אשר לשאל בגבעת בנימין. שם נאמר:

"וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל לְעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ פִּקְדוֹ נָא וַיֵּרְאוּ מִי הַלֵּךְ מֵעַמָּנוּ וַיִּפְקְדוּ וַהֲיָה אֵין יוֹנָתָן וְנִשְׂא כָּלָיו: וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל לְאַחִיָּה הַגִּישָׁה אָרוֹן הָאֱ-לֹהִים, כִּי הִיָּה אָרוֹן הָאֱ-לֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי עַד דָּבָר שָׂאוֹל אֶל הַכֹּהֵן וַהֲהֵמוֹן אֲשֶׁר בְּמַחֲנֵה פְּלִשְׁתִּים וַיִּלְךְ הַלּוֹךְ וַיֵּרָב וַיֹּאמֶר שָׂאוֹל אֶל הַכֹּהֵן אֲסֹף יָדְךָ"
 (שמואל א' י"ד, י"ז-י"ט)

במלחמה, כמובן, היה צורך גדול ביותר לשאל באורים ובתמים על הנהגת בני ישראל. הכהן היה שם כדי ללבוש את האפוד, כך שאפשר יהיה להישאל על הנהגת האומה ברגעים קשים של משבר במלחמה.

כך כתוב גם במלחמה על גופת הפילגש בגבעה כתוב בפירוש:

"וַיִּשְׂאֵלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּ-ה', וְשָׁם אָרוֹן בְּרִית הָאֱ-לֹהִים בְּיָמִים הָהֵם..."
 (שופטים כ', כ"ז-כ"ח)

12 שברח מן הטבח בנוב עיר הכהנים, כמבואר בשמואל א' כ"ג, א'-ז'.

זוהי הגדרת אוהל מועד. הגדרה זו מקבילה לגמרי למה שנאמר בראשית 'תרומה', על הארון עם כפורת הכרובים:

"וְאֵל הָאָרוֹן תִּתֶּן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ: וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אָרוֹן הָעֵדוּת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם כ"ה, כ"א-כ"ב) כך בראשית פרשת 'תרומה':

"וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹכְכֶם" (כ"ה, ח') וכך בסוף 'תצוה', אחרי עולת התמיד, אחרי הגדרת אוהל מועד:

"וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵייתִי לָהֶם לְאֱ-לֹהִים: וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשִׁכְנִי בְּתוֹכְכֶם, אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיהֶם" (שם כ"ט, מ"ה-מ"ו)

זו, אם כן, הסגירה המפורשת לראשית פרשת 'תרומה', אחרי הסגירה לראשית פרשת 'תצוה'. פרשת 'תצוה' בנויה מנר תמיד מול עולת תמיד. שתי הפרשות יחד בנויות מ"וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹכְכֶם" מול "וְשִׁכְנַתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... לְשִׁכְנִי בְּתוֹכְכֶם".

זהו המקום היחיד בו הוגדרה המטרה של יציאת מצרים, השכנת השכינה בישראל!

אם אנחנו קוראים את פרשיות ספר שמות על הסדר, כפי שקרא אותן הרמב"ן,¹³ הרי המטרה של ארבעים יום וארבעים לילה בהר סיני היא היא המטרה של יציאת מצרים: השכנת השכינה בישראל. "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשִׁכְנִי בְּתוֹכְכֶם" (שם, מ"ו).

אם נשאל: הלוא מטרת יציאת מצרים (כפי שנאמר במעמד הסנה שמות ג', י"ח), הייתה להביא אותם אל ארץ האבות מכוח אברהם, יצחק ויעקב? תהיה התשובה, שהמשכן הנייד, הנוסע, הנווד, המתפרק ומוקם מחדש, הוא הדרך שבה תהיה השכינה שורה בתוך בני ישראל, בכל מסעיהם. זאת, עד אשר יבואו אל הארץ, ותתחבר השראת השכינה בישראל (מהר סיני והמשכן), עם ארץ האבות.

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יואל בן-נחום התשע"ח
 עורך: אורי יעקב בין

בית המדרש הווירטואלי
 מיסודו של
 The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
 האתר בעברית: www.vbm.etzion.org.il
 האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
 משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
 דוא"ל: office@etzion.org.il
